

Gyógyszerésztörténeli közlemények

Gyógyszerészet 25. 426—428. 1981.

Postás és patikus

Hétköznapok hőse: Lukács Ferenc gyógyszerész 1847—1917

IFJ. MENNER ÖDÖN

A szerző egy nem közismert, vidéken élt gyógyszerész széles körű munkásságát ismerteti. Életrajzában rendkívül érdekes kapcsolata az 1848/49-es magyar szabadságharc eseményeivel, széles körű tevékenysége Szent-Mihály község felvirágoztatásáért, hatása és személyes példája későbbi nagy gyógyszerész egyéniségekre: Csurgay Kálmánra, Donátszy Ferencre, Kabay Péterre és Kabay Jánosra.

*

Gyógyszerészeinkről megjelent életrajzi leírások száma bőséges ugyan, de csak az országosan közismert nagyságokkal foglalkoznak. Pedig léteztek mellettük esendben, nem reflektorfényben dolgozó gyógyszerészek, akik hasonló módon megérdemlik azt, hogy emléküket ne merüljön feledésbe, munkásságukat kegyelettel őrizzük. Ezek közé tartozik a most bemutatásra kerülő *Lukács Ferenc* is.

1. ábra. Lukács Ferenc

Honnan jött, és milyen munkát végzett Lukács Ferenc gyógyszerész, hogy immáron a harmadik és negyedik generáció is az elismerés és dicséret hangján szól róla Tiszavasvári nagyközségben?

Bécsben született az 1847-ik esztendőben, Lukács Dénes tüzér őrnagy és Becker Mária házasságából [1, 2]. Édesapja az osztrák császári sereg kiváló képességű katonatisztje, aki mint a Királyi Felsőbb Tüzériskola tanára, az ifjú és még főhercegi rangban levő Ferenc Józsefnek is oktatója volt [3]. A magyar forradalom hírére 1848-ban otthagya gondtalan, fényes bécsi életét, felfelé ívelő katonai karrierjét. Hazatért Magyarországra és felajánlotta szolgálatait a hazának. Feladatként a honvédsereg tüzérségének megszervezését és igaz-

gatását kapta [4]. Ő szerkesztette a tüzérségi kézikönyvet, mely kalauzként szolgált kezdő honvédseregünk tüzerei számára [5]. Kossuth Lajos kedvelt katonái közé tartozott. Ennek máig is fennmaradt emléke egy művészi kivitelű ólomkristály üveg pohár (serleg), valamint volt katonaládája, melyben a családi hagyomány szerint a még gyermek Lukács Ferenc ruhái közé rejtve menekítették a nehéz napok során a magyar koronát és koronázási ékszereket [6].

A világsi fegyverletételt követő megtorlást ő sem kerülhette el. Haynau bírósága első fokon golyó általi halálra, majd 15 évi várfogságra ítélte a már ezredesi rangban levő Lukács Dénest [3, 5]. Tíz évet raboskodott Arad, Temesvár és Komárom börtöneiben. Szabadságát megrendült egészségi állapota miatt, a család által benyújtott kegyelmi kérvény alapján kapta vissza [7].

Az elnyomatás és börtön éveit alatti anyagilag tönkrement családjának fivére, Lukács Ignác nádudvari háza nyújtott otthont és menedéket, Ferenc fiának iskoláztatását pedig volt rabtársa, Zsilinszky gróf vállalta. Az ifjú Lukács Ferenc elemi iskolai tanulmányait Bécsben, a gimnáziumot és az egyetemet Pesten végezte [6]. Gyógyszerészi diplomáját 1871. június 11-én kapta meg [8]. Egyetemi éve alatt szorgalmasan tanult és dolgozott, hogy nemokleveles segédi fizetéséből szüleinek támogatást tudjon nyújtani [9]. Diplomáját megszerelve kérvénnyel fordult Szabolcs vármegye alispánjához, melyben kérelmezte a Szent-Mihály (1908-tól Büdösköztől Tiszavasvári) községben megnyitandó gyógyszerészeti engedélyét [10]. A „rebellis” megye együtttézve az üldözött családdal, jóindulatának bizonyosságául a patikajogot, más jelentkezőket megelőzve Lukács Ferencnek adta [11, 12].

Az ifjú gyógyszerész 1871-ben megnősült, feleségül vette Halasy Lujzát, majd ezt követő évben Szent-Mihály községbe költözött. Megvásárolta a főútvonalon Kossuth Lajos út 8. szám alatti nád-fedeles házat, és itt kezdte meg gyógyszerészi működését 1872-ben [6]. Az épületet hamarosan korszerűsítette. A nádfedeleket cseréptetővel cserélte fel, az udvar felől pedig segédszobát, laboratóriumot és materiális kamrát építtetett. Rövid idő elmultával megvette bal oldali szomszédjának a házat saját lakásának megnagyobbítása végett [6, 13].

Gyógyszertárának megnyitása után a község vezető embereinél tett tisztelgő látogatásai során, a helybeli földesúr, Deseffy Aurél gróf kastélyának egyik asztalán postai felszereléseket látott. Itt

szerzett tudomást arról, hogy Szent-Mihály községnek nincs postahivatala. Ezidőben Szabolcs megyében összesen öt postahivatal működött: Nagykállóban, Nyírbátorban, Királytelken és Berkeszen (ez utóbbi inkább lóváltóhely volt) [14]. A gróf személyes küldeményeit a hajdúnánási vasúthoz lezárt zsákban egy megbízható emberével kocsin juttatta el, és hasonló módon érkeztek meg a címére érkező levelek és újságok [15]. Desseffy gróf látván Lukács Ferenc posta iránti érdeklődését, felkérte az ifjú patikust a községi posta létrehozására. Lukács Ferenc örömmel tett eleget a földesúr kérésének, mert ezzel nem csupán Szent-Mihály, hanem a vele szomszédos Tiszabüd község népének is javát kívánta szolgálni. Felfogadott a grófhhoz hasonló módon ő is egy taligával rendelkező embert, aki naponta bejárt a 12 km-re levő hajdúnánási vasútállomásra a postai küldeményekért [6]. A patikában külön asztalt helyeztél el a postai felszerelések, nyomtatványok számára, és gyakornokával közösen ellátták a napi postai teendőket is. Postai küldeményeit fuvarozó emberre ezért ragadt rá a „postás Bagdi” elnevezés, amit a család ma is visel megkülönböztetésül a községben élő sok Bagdi között [15]. A posta-főigazgatóság 1874-ben hivatalosan is kinevezte Lukács Ferencet Szent-Mihály postamesterévé, aki még ebben az évben megvásárolta Gönczi nevű szomszédjának házát, és ezt külön postahivatal céljára átalakíttatta [16].

1879. év augusztus 24-én nagy csapás érte a gyógyszerész postamestert. Fiatalon 25 éves feleségét veszítette el, aki az anyakönyvi bejegyzés szerint „agyszéllhűdésben” halt meg, és két gyermeket hagyott árván: Dénest és Idát [17]. Az özvegyen maradt Lukács Ferenc 1881. február 8-án újra nősült. Feleségül vette Deák Honát, Deák Péter és Sztarek Eleonóra lányát, kinek anyai nagyapja a községbe menekült szabadságharcos lengyel orvos volt [18]. Házasságukból kilenc gyermek született. A megnövekedett családjáért szorgalmasan dolgozó gyógyszerész-postamester 1882-ben megszerezte a posta-távírdakezelői képesítést is, mely korában ritkaságnak számított [19, 20].

Szervező egyéniségét egyre újabb feladatok vonták. Létrehozta a község első takarékpénztárát, ami kezdetben szövetkezet volt, majd 1884-ben részvénytársasággá alakult át 120 000 aranykorona tőkével [21, 22]. Szent-Mihály takarékpénztárának létrehozásával megszűnt a pénz kiáramlása a községből, mely addig az újfehértói bank jövedelmét gyarapította [15].

1884-ben, nagy városokat és településeket megelőzve javaslatára készült el Szent-Mihály község első kisdudóvója a Kossuth utcában. Ennek első óvónője Szücs Margit, majd Lukács Ferenc, Margit nevű lánya lett [6].

A falu nádfedeles házai miatt szinte mindennaposak voltak a tüzesetek. Hiányzott a tűzoltó felszerelés, az önkéntes segíteni-akaró emberek képzetlenek voltak, a mentési munkálatokat nem volt, aki szakszerűen irányítsa. Ezek hatására hozta létre Lukács Ferenc a községi önkéntes tűzoltó társaságot, amelynek nemcsak alapítója, hanem aktív parancsnoka is volt haláláig [6].

A község földesurának támogatását elnyerve

megszervezték 1886-ban a vármegye első gazdakörét amelyben a felügyelő bizottság elnöki tiszttét töltötte be [23].

Életvidám ember lévén híres gazdabálokat rendezett, melyek bevételeit utcai járdák készítésére, és a falu úthálózatának korszerűsítésére fordították.

Létrehozott egy műkedvelő szintársulatot, melynek igazgatója és sok esetben szereplője is volt Lukács Ferenc. Nagy sikerű előadásokat tartottak a „Dobogó” vendéglő termében. A tetemes bevételből egy felállítandó Kossuth-szobor költségeit akarták fedezni. A már befolyt összegeket hadikölcsön-kötvényekbe fektették, ami az I. világháború elvesztésével értéktelenné vált, így a szobor felállításából nem lett semmi [6].

A Lukács Ferenc által rendezett színi előadások közül legemlékezetesebb a „Doktor Rebarbara” című darab. A színdarabban Csurgay Józsefet a helybeli homeopata orvost [24] Csurgay Kálmán gyógyszerész szakíró [25] édesapját karikírozta ki Donászi Ferenc, (a későbbi idők híres regényírója) [26, 27], aki abban az időben a Lukács patikában gyakornokoskodott [28].

A 11 gyermek közül a patikus pályát Dénes és Ferenc folytatta, míg Dezső, Béla és Ida a postai munkát választotta. Dénes gyógyszerészi diplomájának megszerzése után 1898-ban átvette a családi patika vezetését édesapjától, aki ezután már csak a postának élt.

Az 1898-as esztendőben újabb létesítménnyel gazdagította faluját. Az Arany János utca 1. szám alatt új postaépületet építtetett, mely 1978-ig látta el feladatát. Ő is átköltözött az új postaépületbe, és 1915-ben itt érte meg postamesterségének 40 éves jubileumát [6].

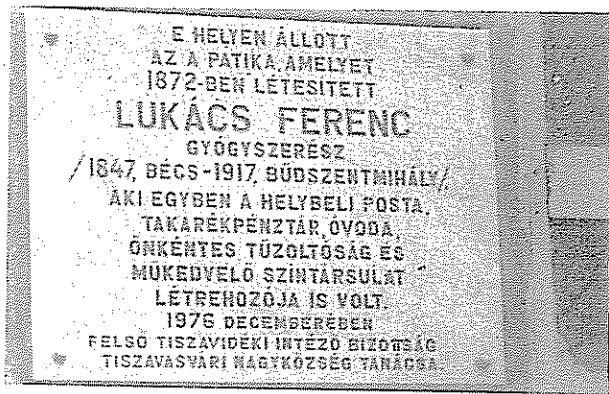
Figyelme mindenre kiterjedt. Észrevette, hogy a méhészettel foglalkozó gazdák munkája és módszere elmaradott, nem gazdaságos. Ezért népszerűsítette a gazdakörben saját szerkesztésű „rak-kaptárát”, amit a tagság hamarosan megkedvelt (ma országosan használják), miáltal megszűnt a méhes családok tetemes pusztulása a méz pergetése alkalmával [29].

Népszerűsége mindegyre nőtt. Nem győzött eleget tenni a lakodalmas násznagyi tisztségnek, melyet negyvenkét alkalommal töltött be. Keresztgyermekének száma is meghaladta a harmincat. Ki kell ezek közül emelnem Kabay Pétert és Jánost, akikhez felesége révén rokonai szájak is fűzték [30, 31].

Lukács Ferencetől kapott kedvet a gyógyszerészi pályára Kabay Péter, majd később Kabay János, kinek gépészmérnöki tanulmányait az I. világháború megszakította [32].

Szervezői tevékenységének és társadalmi munkásságának híre túlterjedt a község határain. A közügyekért végzett munkásságának elismeréseként Ferenc József császár és király, 1915-ben aranykoronás érdemkeresztrel tüntette ki Lukács Ferencet [33].

A társadalmi elismerésnek nem sokáig örülhetett. Szép és embertársaiért fáradozó, községét fejlesztő páratlan munkáselet után 1917. április 1-én csendesen eltávozott az élők sorából [34].

2. ábra. Lukács Ferenc emléktáblája Tiszavasváriban

1976-ban, a szerző kutatásai nyomán [35] a Felső Tiszavidéki Intéző Bizottság, valamint a Tiszavasvári Nagyközségi Tanács emléktáblával öröklítette meg Lukács Ferenc munkásságát a volt patikaház helyén felépült rendelőintézet falán [36]. Édesapja Lukács Dénes tüzér ezredes emlékét pedig Nádudvar főterén, a hősi emlékmű mellvértjébe elhelyezett márványtábla örökíti meg az utókor számára.

Emléküket őrző személyes tárgyaikat a tiszavasvári Vasvári Pál Múzeumban 1977. február 25-én megnyitott állandó megyei orvos- és gyógyszerésztörténeti kiállításon tekinthetik meg az érdeklődők [37, 38].

IRODALOM

1. Gyászjelentés: 1887. febr. 27., Büdszentmihály. Alföldi Károlyné irataiban. — 2. Házassági anyakönyvi kivonat. Büdszentmihály, 20/1943 anyakönyv I. kötet 22 lap. — 3. *Lukács Dénes*: „A Hon” című lap 1868. ápr. 4-i száma. — 4. Lukács Dénes honvéd ezredes meghalt. „A Honvéd” című lap 1868. ápr. 6-i számából. — 5. *Lukács Dénes*: A „Vasárnapi Újság” 1867. július 7-i számából. — 6. *Alföldi Károlyné*: „Családunk régi adatai emlékeim nyomán.” Emlékirat. Tiszavasvári 1970. Alföldi Károlyné irataiban. — 7. *ifj. Mennér Ödön*: Méltatlanul elfelejtett 1848/49-es honvéd ezredes, Lukács Dénes emlékére. Sajtó alatt. — 8. Egyetemi diploma: Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem Budapest, 1871. év. — 9. Levél: Lukács Dénes levele fiához Ferenchez. Nádudvar 1867. szept. 10. — 10. V. B. 1872 mutató: Szabolcs vm. alispánja. Nyíregyházi Állami Levéltár, 3383 beadványszám. — 11. V. B. 1872 mutató: Szabolcs vm. alispánja. Nyíregyházi Állami Levéltár, 3325 beadványszám. — 12. V. B. mutató: Szabolcs vm. alispánja. Nyíregyházi Állami Levéltár, 4775 beadványszám. — 13. Alapító okmány. Kelt 1880. febr. 14-én. Dr. Lévai Sándor irataiban. — 14. *Borovszky Samu*: Magyarország vármegyéi és városai. Budapest. 19. Szabolcs megye, 315 lap. 18./uo. 313 lap. — 15. Hunyadi József, Tiszavasvári Vasvári Pál Múzeum vezetőjének szóbeli közlése. — 16. Alföldi Károlyné családi levelezésében. — 17. Gyászjelentés: 1887. febr. 27., Büdszentmihály. — 18. Házassági anyakönyvi kivonat. Tiszavasvári Római katolikus Plébániahivatal, 1881. anyakönyv. I. kötet, 22 lap. — 19. 1874. jún. 30. jegyzet, a Nagyvárad Honvéd Hadapródiskola hitelesítésével. — 20. 7640/1882. sz. bizonyítvány. Magyar Királyi Távirtda Igazgatóság, Debrecen. — 21. *Borovszky Samu*: Magyarország vármegyéi és városai, Budapest. 19. Szabolcs megye, 64 lap. — 22. Uo. 324 lap. — 23. *Dienes*

István: Szabolcs vármegye. Budapest 1939. I. rész személyi adattár 54 lap. — 24. *Baradla János—Bársony Elemér*: A Magyarország gyógyszerészet története. Budapest, 1930. I. kötet 409 lap. — 25. *Fazekas Árpád dr.*: Csurgay Kálmán Gyógyszerész Közlönye. *Historiae Pharmaceutica*. Suppl. 8—10. Budapest 1977. — 26. *Benedek Marcel*: Magyar irodalmi lexikon. Budapest, 1963. I. kötet, 263 lap. — 27. *Kenyeres Agnes*: Magyar életrajzi lexikon, Budapest, 1967. I. kötet, 390 lap. — 28. *Baradla János—Bársony Elemér*: A Magyarországi gyógyszerészet története. Budapest. 1930. I. kötet, 408—409 lap. — 29. Családi levelezés dr. Alföldi Zoltán tulajdonában. — 30. *ifj. Mennér Ödön—Hajdú Sándor*: Kabay János diákévei. Szabolcs-Szatmári Szemle. 1977/3. 99—104 lap. — 31. *ifj. Mennér Ödön*: Kabay Péter gyógyszerész és az Alkaloida Vegyészeti Rt. igazgatója. Sajtó alatt. — 32. *ifj. Mennér Ödön—Hajdú Sándor*: Kabay János ifjúága, tanulmányai, a morfin-gyártás ötletének megszületése. Gyógyszerészet. 1980. 10. sz. 385—388 lap. — 33. Tolnai Világlapja. 1915. év 24 szám. — 34. Halotti anyakönyvi kivonat Tiszavasvári Római katolikus Plébániahivatal, 1917 anyakönyv. II. kötet, 83 lap. — 35. *ifj. Mennér Ödön*: Lukács Ferenc emlékére. Szabolcs-Szatmári Szemle. 1976/1. 79—86 lap. — 36. *ifj. Mennér Ödön*: Lukács Ferenc emléktáblá-avató beszéde. Tiszavasvári Vasvári Pál Múzeum tulajdonában. — 37. *ifj. Mennér Ödön*: Tiszavasváriban megyei patikamúzeum létesül. Egészségnevelési tájékoztató. 1976/4. évf. 6. sz. 36—39 lap. — 38. Panoráma útikönyvsorozat, Magyarország, 6. kiadás, 425 lap (Tiszavasvári).

Э. Мениер мл.: Жизнь Ференца Лукача

Автор описывает творчество малоизвестного фармацевта, жившего в провинции. В его биографии фигурирует очень интересная связь событиями венгерской освободительной войны 1848—1849 гг., а также его значительная деятельность, направленная на процветание села Сент-Михай. Личность и пример Ференца Лукача оказали большое влияние на выдающихся фармацевтов Калман Чурган, Ференц Донаси, Петер Кабан и Янош Кабан.

Ö. Mennér Jun.: Life work of F. Lukács

The life work of a less generally known pharmacist having been in interesting relation to the Hungarian War of Liberation in 1848—49, his extended activities for the prosperity of his native village, Szent-Mihály, and his deep influence on the career of several outstanding pharmacists of the adjoining period is recalled.

Ö. M a n n e r, jun.: Das Leben des Ferenc Lukács

Verfasser berichtet über die ausgedehnte Tätigkeit eines nicht allbekannten ungarischen Apothekers, der auf dem Lande lebte. Von grossem Interesse ist in seiner Biographie seine Verbindung mit den Ereignissen des 1848/49-er Freiheitskrieges, seine umfassende Tätigkeit bezüglich der Förderung der Gemeinde Szent-Mihály, seine Wirkung auf und sein persönliches Beispiel für die späteren grossen Apotheker-Persönlichkeiten: Kálmán Csurgay, Ferenc Donászy, Péter Kabay und János Kabay.

* Resumo en Esperanto:

Ö. M e n n e r (pli juna): La vivo de Ferenc Lukács

La aŭtoro konigas la vastskalan verkaron de in ne publike konata farmaciisto vivinta en la provinco. En la biografio de F. Lukács estas eksterordinare interesa lia interrilato kun la okazintaĵoj de la 1848/49-a hungara liberecbatalo kaj lia signifoplena agado por la prosperigo de la vilaĝo Szent-Mihály; lia efiko kaj persona ekzemplodono al la pli malfruaĵ, grandaĵ, hungaraj farmaciisto-personecoj: Kálmán Csurgay, Ferenc Donászy, Péter Kabay kaj János Kabay.

(Szabolcs-Szatmár megyei Tanács Gyógyszertári Központja, Vásárosnamény 17/65 gyógyszertár, Rákóczi út 22. 4800)

Érkezett: 1980. XII. 9.